

TALABALARDA EKOLOGIK MADANIYAT VA BARQAROR TARAQQIYOT ASOSLARI FANINI O‘QITISHGA OID MALAKA VA KO‘NIKMALARNI TARBIYALASH

Xalmatov Misliddin Muxammadovich

University of economics and
“Maktabgacha ta‘lim” kafedrası
kafedrası v.b.dotsenti, biologiya
fanlari bo‘yicha falsafa fanlari doktori (Ph.D)
E-mail: mr.kholmatov1986@mail.ru
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20604109>

Annotatsiya

Mazkur maqolada oliy ta‘lim muassasalari talabalarida ekologik madaniyat va barqaror taraqqiyot asoslari fanini o‘qitish jarayonida ekologik bilim, malaka va ko‘nikmalarni shakllantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Ekologik ta‘limning mazmuni, barqaror taraqqiyot konsepsiyasining mohiyati hamda talabalarda ekologik kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali usullari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ekologik madaniyatni rivojlantirishga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalaridan foydalanish talabalarining ekologik ongini, mas‘uliyatini va amaliy faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: ekologik madaniyat, barqaror taraqqiyot, ekologik ta‘lim, ekologik kompetensiya, talaba, oliy ta‘lim, ekologik ong, ekologik tarbiya.

Abstract

This article examines the pedagogical foundations of developing ecological knowledge, skills, and competencies in higher education students through teaching the course “Ecological Culture and Fundamentals of Sustainable Development”. The content of environmental education, the essence of sustainable development, and effective approaches to developing environmental competencies are analyzed. The findings indicate that the use of innovative educational technologies contributes to the development of ecological awareness, responsibility, and practical environmental activities among students.

Keywords: ecological culture, sustainable development, environmental education, environmental competence, student, higher education, ecological awareness, environmental upbringing.

Kirish

XXI asrda ekologik muammolarning global tus olishi ekologik ta‘lim va tarbiya masalalarini insoniyat oldidagi ustuvor vazifalardan biriga aylantirdi. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror taraqqiyotni ta‘minlash uchun ekologik madaniyatga ega mutaxassislarni tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Oliy ta‘lim muassasalarida “Ekologik madaniyat va barqaror taraqqiyot asoslari” fanining o‘qitilishi talabalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish, ekologik muammolarni tahlil qilish va ularni hal etishda faol ishtirok etish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur fan orqali talabalar ekologik xavfsizlik, ekologik mas‘uliyat va barqaror rivojlanish tamoyillarini o‘zlashtiradilar.

Bugungi kunda bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligida ekologik kompetensiyalarni rivojlantirish dolzarb pedagogik masala hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Ekologik madaniyat va barqaror taraqqiyot masalalari ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan o'rganilgan. E. Odum, N. Moiseyev, V. Vernadskiy, A. Ursul, N. Reimers kabi olimlar ekologik ta'lim va ekologik tafakkurning nazariy asoslarini ishlab chiqqanlar.

O'zbekistonlik olimlardan A. Ergashev, T. G'ofurov, M. Nabixonov va boshqa tadqiqotchilar ekologik ta'limning mazmuni hamda ekologik madaniyatni shakllantirish muammolarini yoritganlar.

Barqaror taraqqiyot konsepsiyasi ilk bor 1987-yilda e'lon qilingan “Bizning umumiy kelajagimiz” hisobotida asoslab berilgan bo'lib, unda hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirish bilan birga kelajak avlodlar manfaatlarini ham hisobga olish zarurligi ta'kidlangan.

Zamonaviy tadqiqotlarda ekologik kompetensiyalarni rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar, loyiha metodlari va muammoli ta'lim yondashuvlarining samaradorligi alohida qayd etilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda pedagogik kuzatish, ilmiy manbalarni tahlil qilish, qiyosiy taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi. Oliy ta'lim muassasalarida ekologik madaniyat va barqaror taraqqiyot asoslari fanini o'qitish bo'yicha metodik yondashuvlar o'rganildi.

Ekologik madaniyat tushunchasi va uning mazmuni

Ekologik madaniyat shaxsning tabiatga ongli munosabati, ekologik bilimlari, qadriyatlari va amaliy faoliyatini o'z ichiga oluvchi murakkab ijtimoiy-pedagogik hodisadir.

Ekologik madaniyatning asosiy tarkibiy qismlari:

- ekologik bilimlar;
- ekologik tafakkur;
- ekologik ong;
- ekologik mas'uliyat;
- ekologik faoliyat ko'nikmalari.

Talabalarda ushbu sifatlarni shakllantirish ekologik ta'limning asosiy vazifasi hisoblanadi.

Barqaror taraqqiyot asoslari fanining ahamiyati

Barqaror taraqqiyot jamiyatning iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy rivojlanishining o'zaro uyg'unligini ta'minlashga qaratilgan konsepsiyadir.

Mazkur fan talabalarga:

- global ekologik muammolarni tushunish;
- tabiiy resurslardan oqilona foydalanish;
- ekologik xavfsizlikni ta'minlash;
- atrof-muhitni muhofaza qilish;
- ekologik qarorlar qabul qilish

bo'yicha bilim va ko'nikmalar beradi.

Fan mazmuni talabalarining ekologik mas'uliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Talabalarda ekologik malaka va ko'nikmalarni shakllantirish usullari

Muammoli ta'lim texnologiyasi

Ekologik muammolarni tahlil qilish va yechimlarini izlash talabalarni mustaqil fikrlashga o'rgatadi.

Loyiha metodi

Talabalar ekologik loyihalar tayyorlash orqali nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog'laydilar.

Interfaol metodlar

“Aqliy hujum”, “Munozara”, “Keys-stadi”, “Klaster” kabi metodlar ekologik bilimlarni chuqur o‘zlashtirishga yordam beradi.

Amaliy mashg‘ulotlar

Ekologik monitoring, chiqindilarni saralash, yashil hududlarni obodonlashtirish kabi faoliyatlar amaliy ko‘nikmalarni rivojlantiradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari

Elektron resurslar va raqamli platformalardan foydalanish ekologik ta‘lim samaradorligini oshiradi.

Ekologik kompetensiyalarni rivojlantirish omillari

Talabalarda ekologik kompetensiyalarni shakllantirish quyidagi omillarga bog‘liq:

- ta‘lim mazmunining zamonaviyligi;
- innovatsion pedagogik texnologiyalar;
- amaliy faoliyatning tashkil etilishi;
- ekologik loyihalarda ishtirok etish;
- mustaqil ta‘lim faoliyati;
- ekologik tadbirlar va aksiyalar.

Mazkur omillar ekologik madaniyatning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi.

Ekologik ta‘limda amaliy faoliyatning o‘rni

Ekologik madaniyat faqat nazariy bilimlar asosida emas, balki amaliy faoliyat orqali shakllanadi.

Talabalarni:

- daraxt ekish aksiyalariga;
- ekologik subbotniklarga;
- ekologik monitoring ishlariga;
- chiqindilarni qayta ishlash loyihalariga;
- ekologik targ‘ibot tadbirlariga

jalb qilish ekologik mas‘uliyatni rivojlantiradi.

Amaliy faoliyat ekologik bilimlarning mustahkamlanishini ta‘minlaydi.

Natijalar va muhokama

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ekologik madaniyat va barqaror taraqqiyot asoslari fanini innovatsion yondashuvlar asosida o‘qitish talabalarning ekologik bilim va ko‘nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra:

- ekologik ong darajasi oshadi;
- ekologik muammolarga nisbatan mas‘uliyat kuchayadi;
- ekologik qarorlar qabul qilish kompetensiyasi rivojlanadi;
- ekologik faoliyatga qiziqish ortadi;
- barqaror taraqqiyot tamoyillarini amaliyotga tatbiq etish ko‘nikmalari shakllanadi.

Bu esa bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Talabalarda ekologik madaniyat va barqaror taraqqiyot asoslari fanini o‘qitishga oid malaka va ko‘nikmalarni shakllantirish zamonaviy ta‘limning muhim vazifalaridan biridir. Mazkur fan orqali talabalar ekologik bilimlar bilan qurollanib, tabiatga ongli munosabat va ekologik mas‘uliyatni egallaydilar.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar, loyiha metodlari va amaliy faoliyatlarga asoslangan ta'lim jarayoni ekologik kompetensiyalarni samarali rivojlantirish imkonini beradi. Natijada ekologik madaniyatga ega, barqaror taraqqiyot tamoyillarini amaliy faoliyatida qo'llay oladigan malakali mutaxassislar tayyorlanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ergashev A. *Umumiy ekologiya*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. G'ofurov T., Fayziyev S. *Ekologiya va barqaror taraqqiyot*. – Toshkent: Fan, 2020.
3. Nabixonov M. *Ekologik ta'lim nazariyasi va metodikasi*. – Toshkent, 2021.
4. Vernadskiy V.I. *Biosfera va noosfera*. – Moskva, 2017.
5. Odum E. *Fundamentals of Ecology*. – New York, 2018.
6. Reimers N.F. *Ekologiya*. – Moskva, 2019.
7. Moiseyev N.N. *Ekologiya cheloveka*. – Moskva, 2018.
8. Ursul A.D. *Strategiya ustoychivogo razvitiya*. – Moskva, 2020.
9. Hasanboyeva O.U. *Pedagogika nazariyasi va tarixi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
10. O'zbekiston Respublikasi “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
11. O'zbekiston Respublikasi “Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida”gi Qonuni.
12. BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari dasturi. – New York, 2015.
13. UNESCO. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. – Paris, 2020.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ekologiya va ta'lim sohasiga oid farmon va qarorlari.
15. Oliy ta'lim tizimida ekologik ta'limni rivojlantirish bo'yicha metodik tavsiyalar. – Toshkent, 2023.